

LÄNSSTYRELSEN I
STOCKHOLMS LÄN

Juridiska enheten
Åke Drevenius

BESLUT
Datum
27.11.2003

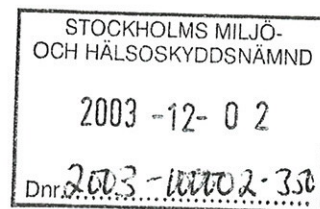
Bilaga 1
Beteckning
18631-02-31037,
31045,31046

2003-12-02
Kopia exp. nll:

Jurister.
Aud. chef.
MTN.
117B
REG

Sändlista

Överklaganden över ett beslut fattat av miljö- och hälsoskyddsnämnden i Stockholms kommun den 5 mars 2002 angående störningar från verksamheten vid Gröna Lund

BESLUT

Länsstyrelsen avvisar överklagandet från Bo Kärr och Birgitta Kärr.

Med delvis bifall till överklagandena återförvisar Länsstyrelsen ärendet till Miljö- och hälsoskyddsnämnden för utredning och prövning om konserterna vid tivolit fordrar någon åtgärd enligt miljöbalken.

Med delvis bifall till överklagandena återförvisar Länsstyrelsen ärendet till Miljö- och hälsoskyddsnämnden för utredning av omfattningen av över-skridanden av den maximala nivån om 35 dBA inomhus som sker under tivolits öppethållanden och ett ställningstagande till vilka åtgärder som detta utredningsresultat föranleder.

Länsstyrelsen bifaller överklagandet från Fredrik Annby att också en utredning och förslag till bullersäkrade ventilationsförbättrande åtgärder skall göras beträffande hans bostad.

Länsstyrelsen avslår övriga av klagandena framförda yrkanden.

BAKGRUND

Överklagat beslut

Den 5 mars 2002 fattade miljö- och hälsoskyddsnämnden i Stockholms kommun ett beslut med följande innehåll :

1. nämnden förklarade att de fönsteråtgärder som av AB Gröna Lunds Tivoli vidtagits i de mest bullerutsatta lägenheterna för närvarande är tillräckliga,
2. nämnden lämnade Fredrik Annbys, Bergsgränd 6, 115 21 Stockholm, samt

Ursula Jungers, Lilla Allmänna gränd 15, 115 21 Stockholm, båda som ingivare, klagomål utan åtgärd i den utsträckning dessa inte tillgodosetts,

3. nämnden förelade AB Gröna Lunds Tivoli, org. Nr. 556014-0823, Box 27835, 115 93 Stockholm, med stöd av 26 kap. 19, 21, 22 §§ miljöbalken, att upprätta och inkomma med förslag till nytt egenkontrollprogram som syftar till att säkerställa att olägenheter eller risk för olägenhet inte uppkommer för närboende. I programmet ska ingå befintliga och planerade verksamheter. Dessutom ska programmet innehålla en utredning och förslag till bullersäkrade ventilationsförbättrande åtgärder hos Solveig Friberg, Lilla Allmänna gränd 17, samt Ursula Jungers, Lilla Allmänna gränd 15. Programmet skulle lämnas in till förvaltningen senast den 30 april 2002.

I anslutning till beslutets innehåll finns skäl att kort lämna följande redogörelse för bakgrunden till det överklagade beslutet. I direkt anslutning till tivoliområdet Gröna Lund finns bostäder. Närheten mellan bostäderna och tivoliområdet medför av naturliga skäl störningar för de boende. De nu överklagade beslutet har föregåtts av klagomål som kommit in till miljöförvaltningen från boende nära tivolit, med början från år 1995. Omfattande kontakter har sedan skett mellan Miljöförvaltningen, AB Gröna Lunds Tivoli och boende. Det överklagade beslutet har föregåtts av att AB Gröna Lunds Tivoli har lämnat in en rapport till miljöförvaltningen av vilken framgår att bolaget har vidtagit vissa bullerreducerande åtgärder hos boende intill tivolit. De åtgärder som bolaget har vidtagit omfattar montering av särskilt ljudisolerande glastrutor i flera fönster och byte av fönsterpackningar. Av rapporten framgår bl.a. att genomförda åtgärder medför att ljudnivåerna inomhus i intilliggande bostäder numera understiger riktvärdet för kontinuerligt buller som framgår av Socialstyrelsens riktlinjer för buller inomhus (SOSFS 1996:7), förutsatt att fönstren är stängda och att ingen konsert sker på utomhusscenerna. Det överklagade beslutet innebär att Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att vidtagna åtgärder tillsammans med begränsningar i konsertverksamheten är tillräckliga för att hålla bullerstörningarna för de boende på en godtagbar nivå.

Överklaganden

Beslut har överklagats av Ursula Junger, Tomas Hultgren, Fredrik Annby, Solveig Friberg, Birgitta Kärr och Bo Kärr.

Ursula Junger, Tomas Hultgren har i första hand yrkat att Länsstyrelsen skall ändra det överklagade beslutet så att verksamheten vid Gröna Lunds Tivoli inte får bedrivas utan följande begränsningar och skyddsåtgärder. Naturvårdsverkets riktlinjer för externt industribuller och Socialstyrelsens råd och rekommendationer ska innefattas. "Detta innebär att de värsta bullerkällorna, dvs. de upphöjda åkattraktionerna som tillkommit sedan miljöförvaltningen påbörjade sin tillsyn, måste avlägsnas. Nya upphöjda attraktioner bör förbjudas. Öppettiderna för verksamheten måste begränsas. Ljudnivåerna vid konserterna och andra musikframträdanden måste hållas nere och tiderna

begränsas till maximalt en timme och maximalt en gång/vecka och ej efter kl. 22.00. Verksamheten bör tillståndsprövas så att även övriga olägenheter, rörande exempelvis sophantering, varutransporter, underhållsarbeten m.m. kan åtgärdas. Gröna Lund bör åläggas att vidtaga åtgärder för att återställa adekvat ventilation i de bostäder där fönsterisolering har utförts. Uppmätning av bullernivåerna bör göras inne i bostäderna när tivolit är i drift." I andra hand har Junger och Hultgren yrkat att länsstyrelsen skall återförvisa ärendet till miljö- och hälsoskyddsnämnden för förnyad handläggning så att verksamheten begränsas på det sätt och i den omfattning som krävs för att naturvårdsverkets riktlinjer för externt industribuller inte skall överskridas.

Som skäl har Junger och Hultgren anfört i huvudsak följande. Gröna Lunds Tivoli har en gammal tradition, drygt 100 år. Det omgivande bostadsområdet är dock betydligt äldre, med byggnader från 1600- och 1700-talet. Bostadsområdet är i allt väsentlig oförändrat sedan mer än 200 år. Den som väljer att driva ett tivoli mitt i ett bostadsområde måste ta särskild hänsyn beträffande verksamhetens inriktning. Tivolit utgör inte en tillfällig störningskälla såsom t.ex. vattenfestivalen som pågick under en dryg vecka årligen. Tivolisäsongen sträcker sig över 4,5 månader, med öppettider 12.00 – 24.00 alla dagar i veckan.

Förutom störningarna från själva tivoliverksamheten tillkommer störningar från alla leveranser, underhållsarbeten, provkörningar av attraktioner, soundcheck, buller från verkstäder, städning av området etc. Detta innebär att boende störs av verksamheten i princip dygnet runt. Varje dag inleds kl. 06.00 på morgonen med transporter och underhållsarbeten, därefter pågår störningarna fram till klockan 01.00 på natten då personalen med sina fordon lämnar tivolit. Senare på natten påbörjas städning mellan 03.30 och 04.00 inför kommande dags verksamhet.

Vad gäller de krav som kan ställas på verksamheten gäller för anläggningar som tillkommit efter 1978 de striktare riktvärden för nyetablering enligt SNV RR 1978:5, tabell 2.1. Flertalet bullerkällor på tivoliområdet innehåller återkommande impulser såsom slag i transportörer och/eller hörbara tonkomponenter, därför skall för den ekvivalenta ljudnivån ett värde 5 dBA-enheter lägre än vad som anges i tabellen tillämpas. Det innebär att bullret från verksamheten i dagsläget, i stora delar av bostadsområdet, överskrider riktlinjerna för externt industribuller med mer än 15 dB dagtid, mer än 20 dB kvällstid (kl.18-22) och helgdagar (kl. 7-18), samt med än 25 dB nattetid (kl. 22-7).

I den enda bullermätning som miljöförvaltningen har genomfört, konstaterades att attraktionen "Fritt Fall" medförde bullernivåer som överskred rekommenderade bullervärden med 15 – 25 dBA. En tillåtlighetsgräns på 60 dB ekvivalent är orimlig för en verksamhet som ligger mitt i ett bostadsområde och bedrivs fram till midnatt alla dagar i veckan. Bullret från tivoli-verksamheten är inte ett jämnt brus, utan en ansamling av bullerkällor med intermittenta bullertoppar, såsom maskinljud, musik, skrik etc. Från attraktionen "Fritt fall" har vid en bostadsfasad uppmätts högsta bullernivåer om 74

dB, dessa ljudtoppar upprepas varannan till var tredje minut. Att beskriva denna typ av buller enbart i termer av ekvivalent (genomsnittlig) ljudnivå är grovt missvisande. Även om en tillvänjning till buller kan ske i så måtto att uppmärksamheten på bullret minskar med tiden så kan dock inte bullrets skadliga fysiologiska och psykologiska effekter minskas genom tillvänjning. Dessa skadliga effekter innefattar bl.a. störningar i hormonbalansen, blodtrycksstegring, sömnrubbingar, stress, utmattnings- och depression. Även brist på sömn medför skadliga effekter. Partiell sömnbrist på 3 – 4 timmars förkortning per natt har effekter på bl.a. immunförsvaret och ämnesomsättningen i form av höjda blodfetter och ökad insulinresistens. Därtill kommer givetvis trötthet, nedsatt reaktionsförmåga samt försämrade kognitiva funktioner vilket uppkommer redan efter 2 dygn med 2 timmars reducerad nattsömn.

Genomförda bullerdämpande åtgärder har totalt blockerat luftväxlingen. De har haft en viss inverkan på bullret men förmår inte skärma bullret från t.ex. de upphöjda åkattraktionerna eller det mekaniska bullret från "Fritt fall". Dessutom sker ventilation av byggnader med självdrag under den varma årstiden enbart genom vädring med öppna fönster, vilket medför att åtgärderna till stor del är verkningslösa. Junger och Hultgren har senare också ingett en skrivelse till länsstyrelsen med ett bifogat protokoll över en besiktning av ventilationssystemet i Jungers lägenhet. Enligt protokollet skulle ventilationen i lägenheten inte godkännas vid en ovk-besiktning.

Fredrik Annby, Birgitta Kärr och Bo Kärr har yrkat att miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut skall ändras i enlighet med nämndamoten Yildiz Kafkas (mp) yrkande inför det överklagade beslutet. Beslutet ska också kompletteras med ett förbud att använda "Fritt fall" från klockan 20.00 till 10.00 följande morgon då denna attraktion avger ett buller som är mycket störande, att bullermätningar också skall omfatta de vrål och skrik som attraktionerna är byggda att framkalla och att bullersäkrande ventilationsåtgärder också skall omfatta deras bostäder.

Solveig Friberg har överklagat och yrkat att miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut skall ändras i enlighet med nämndamoten Yildiz Kafkas (mp) yrkanden.

Av handlingarna i ärendet framgår att det överklagade beslutet föregicks av ett yrkande från ledamoten i miljö- och hälsoskyddsnämnden Yildiz Kafkas med följande innehåll. Miljö- och hälsoskyddsnämnden skall:

1. uppmana AB Gröna Lunds Tivoli att låta tillåtlighetspröva sin verksamhet,
2. förelägga AB Gröna Lunds Tivoli att ta fram en plan för egenkontroll i enlighet med kap. 2, 1-3 §§ i miljöbalken samt förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll,
3. förbjuda AB Gröna Lunds Tivoli att utöka sina verksamheter som ger upphov till störningar inom samma område,
4. ompröva lokaliseringens lämplighet av de senaste åren tillkomna attraktioner,

5. förelägga AB Gröna Lunds Tivoli att vidta bullerdämpande åtgärder i alla bostäder som är berörda av Gröna Lunds verksamheter så att ljudnivåerna inomhus reduceras till 30 dB(A), förena föreläggandet med vite om 3 miljoner kronor, åtgärderna skall vara vidtagna senast 6 månader efter det att AB Gröna Lunds Tivoli tagit del av beslutet,
 6. förelägga AB Gröna Lunds Tivoli att utföra ljudnivåmätning före och efter åtgärd i varje berörd byggnad.
- Yrkandet bifölls inte av nämnden.

Bemötande av överklagandena

Överklagandena har bemötts av AB Gröna Lunds Tivoli som bestrider att det överklagade beslutet skall ändras. Som skäl har företaget sammanfattningsvis anfört följande. I samråd med kontrollmyndigheten och som ett led i egenkontrollen tar Gröna Lund inför varje säsong fram en beräkning av ljudnivåsituationen för nöjesfältets omgivningar. Beräkningen bygger på den nordiska modellen för externt industribuller och är accepterad av såväl den centrala tillsynsmyndigheten, Naturvårdsverket, som av andra tillsyns- och prövningsmyndigheter. Beräkningen tar hänsyn till ljud från såväl attraktioner som från publik samt även till planerade förändringar av verksamheten. Beräkningarna presenteras dels i form av beräknade ljudnivåer i omgivningen, dels relativt ljudnivån år 1999, som av tillsynsmyndigheten bedömts vara högsta tillåtna. Av de relativa sammanställningarna framgår att de åtgärder som Gröna Lund löpande vidtar leder till att ljudnivåerna i omgivningen kontinuerligt sänks.

Härutöver har omfattande åtgärder vidtagits för att minska ljudet från verksamheten, bl.a. genom installation av nya ljudreducerande fönster. Dessa har installerats på de fasader där den frifältskorrigerade ekvivalenta ljudnivån överstiger 60 dB(A) under Gröna Lunds öppettid. Bakgrunden för denna bedömning av lämplig nivå för åtgärd är följande. Av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 1996:7), Buller inomhus och höga ljudnivåer, framgår bl.a. att den ekvivalenta ljudnivån inomhus vid stängda fönster ej bör överstiga 30 dB(A) så länge som den bullrande verksamheten pågår. Genom mätningar av ljudisoleringen hos ett representativt antal fasader inom Djurgårdsstaden har miljöförvaltningen funnit att ljudisoleringen hos en normalfasad för den aktuella bebyggelsen kan antas vara $R_A=30$ dB. Med hänsyn härtill har såväl Gröna Lund som miljö- och hälsoskyddsnämnden ansett att en ekvivalent ljudnivå utomhus om 60 dB(A) typisk bör resultera i en ekvivalent ljudnivå inomhus om 30 dB(A). Åtgärderna har inneburit att luftljudisoleringen hos fönster i lägenheter utsatt för en ljudnivå utomhus överstigande 60 dB(A) förbättrats genom en ökning av reduktionstalet mot luftljud om minst 8 dB(A)-enheter. Med sådant reduktionstal kan Socialstyrelsens rekommendation innehållas.

Vid en besiktning av förhållandena i Jungers och Hultgrens bostad som tidigare har genomförts av länsrätten i Stockholms län konstaterade domstolen följande. "Med öppet fönster kunde höras diverse ljud från åkatraktionerna.

Klart kunde urskiljas ett buller från Berg- och dalbanan samt vrål och skrik från åkattraktionerna Fritt fall m.fl. Länsrätten kunde inte urskilja buller och skrik specifikt från Fritt Fall 2 (Katapulten). När fönstret var stängt hördes inget buller från Gröna Lunds Tivoli inne i lägenheten.”

De åtgärder som har vidtagits av Gröna Lund medför således att de krav som kan ställas på verksamheten enligt miljöbalken har uppfyllts. Bolaget har ett egenkontrollprogram vilket bl.a. innebär att det varje dag finns en ansvarig på plats under tivolits öppettider med befogenhet att avsluta konserter till kl. 22.00. Bolaget kommer vidare att i samråd med tillsynsmyndigheten, hyresgäster och fastighetsägare tillse att erforderliga ventilationsåtgärder kommer att kunna vidtas i de lägenheter där fönsteråtgärder har vidtagits. Då bolagets verksamhet uppfyller kraven enligt 2 kap. miljöbalken saknas grund att ändra det överklagade beslutet.

Slutligt bemötande från klagandena

Bo Kärr har senare uppgett att han och Birgitta Kärr har flyttat till Alströmergatan 32 och att de inte längre är berörda av beslutet.

Junger och Hultgren har i ett bemötande av yttrandet från Gröna Lund anfört huvudsakligen följande. Vid en mätning av bullret från ”Fritt fall” 1998 alstrade denna attraktion en maximal bullernivå om 74,4 dB(A) medel av 10 st. fall. Detta buller upprepas varannan till var tredje minut under tivolits öppettid. Detta illustrerar det befängda i att enbart bedöma de ekvivalenta bullernivåerna för bullerkällor som avger ett intermittent buller och inte ett jämt brus. Vidtagna bullerdämpande fönsteråtgärder är ett fuskverk i så måtto att de har vidtagits utan hänsyn till kraven på luftväxling i bostäderna. Det enda alternativ som ger adekvat ventilation är att helt avlägsna tätningslisten från fönstrets ena kortsida. Detta medför naturligtvis en avsevärd försämring av fönstrets ljuddämpande egenskaper, hur mycket är ännu oklart. Det bör påtalas att omfattningen av luftväxling i en lägenhet med självdrag, som Jungers lägenhet, är beroende av att det finns en temperaturskillnad mellan inne- och uteluft. Under större delen av sommarsäsongen saknas denna temperaturskillnad vilket medför att ventilation måste ske genom öppna fönster. Fönsteråtgärderna blir därför till största delen verkningslösa under tivolisäsongen. Den syn som länsrätten har genomfört och vilken Gröna Lund hänvisar till saknar giltighet. Synen genomfördes en vardagseftermiddag en av de sista dagarna tivolit hade öppet för säsongen. Med hänsyn till att de var så få besökare så användes attraktionen ”Katapulten” endast ett par gånger. Med hänsyn till tidpunkten var också publiken inte heller berusad i större omfattning, vilket påverkar graden av skrik och vrål. Vinden blåste dessutom bort från Jungers bostad. Naturvårdsverkets riktlinjer bör vara tillämpliga. Gröna Lund är en privat nöjesindustri placerad mitt i ett bostadsområde.

Solveig Friberg har i ett bemötande av Gröna Lunds yttrande anfört huvudsakligen följande. Enbart fönsteråtgärder är inte tillräckliga mot bullret. Från verksamheten vid Gröna Lund kan urskiljas 10 olika ljudnivåer av skilda slag

samtidigt, ett ljudinferno av skrik och vrål och andra varierande ljud. De ångestskrik som bl.a. "Fritt fall" alstrar får varje människa att automatisk reagera med ryggmärgen och vilja hjälpa en människa i nöd. Det kräver energi och är mycket jobbigt. Ljudet från Gröna Lund har ökat de senaste åren, likaså störningar från kringverksamheten, dvs. från de olika serviceanläggningarna som finns runt Gröna Lund. Med hänsyn till den försämring av inomhusluften som har följt på den bristande ventilationen har Friberg tvingats att vistas på annan ort under tivolisäsongen.

Ytterligare inlagor

AB Gröna Lunds Tivoli har slutligen insänt årsredovisningshandlingar för företaget och andra handlingar som bl.a. skall visa vilken omfattning företagets verksamhet har och dess betydelse för Stockholm.

Inlagan från AB Gröna Lunds Tivoli har bemötts av Junger och Hultgren som vidhåller sitt överklagande.

MOTIVERING

Formella frågor

Enligt 22 § förvaltningslagen (1986:223) får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot och beslutet kan överklagas.

Länsstyrelsen konstaterar att Bo Kärr har uppgett att han och Birgitta Kärr har flyttat till Alströmergatan 32 och att de inte längre är berörda av beslutet. De har därför inte längre rätt att överklaga beslutet och deras överklagande skall därför avvisas.

Tillämpliga bestämmelser

Tillämpliga bestämmelser för det överklagade beslutet finns i miljöbalken (1998:808), MB.

Av 2 kap. 2 § MB framgår att alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

Av 2 kap. 3 § MB framgår att alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik. Dessa försiktighetsmått

skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Av 2 kap. 7 § MB framgår bl.a. att kraven på hänsyn enligt 2 kap. 3 § MB gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning skall särskilt beaktas nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

Med olägenhet för människors hälsa avses enligt 9 kap. 3 § MB en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig.

Om en olägenhet för människors hälsa uppstått har kommunen som tillsynsmyndighet enligt miljöbalken möjlighet att meddela de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken skall efterlevas, 26 kap. 9 § MB.

Beslut om förelägganden eller förbud får förenas med vite, 26 kap. 14 § MB.

Utöver nämnda möjligheter att tvinga en verksamhetsutövare att vidta åtgärder för att förbättra miljön framgår följande av 26 kap. 19 § MB. Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar. Den som bedriver sådan verksamhet eller vidtar sådan åtgärd skall också genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön. Den som bedriver sådan verksamhet skall lämna förslag till kontrollprogram eller förbättrande åtgärder till tillsynsmyndigheten, om tillsynsmyndigheten begär det, i detta fall miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Enligt miljöbalken fordras i vissa fall tillstånd att driva miljöfarlig verksamhet. Med miljöfarlig verksamhet avses, enligt 9 kap. 1 § MB, bl.a. användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för omgivningen genom buller, skakningar, ljus eller annat liknande. Den verksamhet som AB Gröna Lunds Tivoli bedriver omfattas dock inte av någon tillståndsplikt enligt MB. Även om det inte krävs tillstånd enligt MB kan den som driver miljöfarlig verksamhet ändå söka tillstånd för verksamheten, detta framgår av 9 kap. 6 § MB. AB Gröna Lunds Tivoli har inte utnyttjat denna möjlighet. Ett tillstånd för miljöfarlig verksamhet medför enligt 24 kap. 1 § MB att tillståndet gäller mot alla, såvitt avser frågor som prövats i tillståndet. (Tillståndet har så kallad rättskraft) I avsaknad av ett tillstånd med åtföljande villkor för verksamheten har klagomålen från omgivningen mot de olägenheter som verksamheten föranleder prövats av Miljö- och hälsoskyddsnämnden som enskilda tillsynsärenden. Det tillsynsärende som resulterat i nu överklagat avgörande inleddes genom

klagomål från omgivningen redan 1995, sedan dess har omfattande kontakter skett mellan de klagande, miljöförvaltningen och AB Gröna Lunds Tivoli.

Riktvärden för buller

Vad avser bullernivåer utomhus framgår av Naturvårdsverkets allmänna råd för externt industribuller, RR 1978:5, att riktvärden för befintlig industri är 50 dB(A) ekvivalent kväll 18-22, natt 22-07 anges 45 dB(A) ekvivalent. Maximala nivåer för natt 22-07 är 55 dB(A). Av tillämpningsanvisningarna framgår att med uttrycket riktvärde avses sådant värde som inte bör överskridas. Riktvärdena skall ses som utgångspunkt och vägledning för den individuella bedömningen som bör göras i varje enskilt fall. Särskilda skäl kan medföra att man bör göra avsteg, såväl uppåt som nedåt, från ovan angivna värden. Ett överskridande av riktvärdena för befintlig industri med mer än 5 dB(A) aktualiserar omedelbara åtgärder i bullerreducerande syfte. Vid överskridande av riktvärdena upp till 5 dB(A) bör program för genomförande av bullerreducerande åtgärder utarbetas. I vissa speciella fall, exempelvis på grund av kort avstånd mellan industrin och omgivande bebyggelse, där det bedöms praktiskt och ekonomiskt orimligt för befintlig industri att uppfylla riktvärdena bör ett överskridande av angivna värden med upp till 5 dB(A) kunna accepteras. Utöver nämnda riktvärden finns också riktvärden angivna i Naturvårdsverket allmänna råd som är avsedda att tillämpas vid nyetablering av industri.

Vad avser bullernivåer inomhus framgår följande av Socialstyrelsens författningssamling SOSFS 1996:7 (M), allmänna råd om buller inomhus och höga ljudnivåer avseende riktvärden. Riktvärdet för ekvivalent, kontinuerligt, buller, 30 dBA, avser den tidsperiod som den störande aktiviteten pågår för att skydda mot sömnstörningar, talmaskering och upplevd subjektiv störning. Maximalt buller om 45 dB(A) bedöms som risk för sanitär olägenhet om störningen överskrider riktvärdet några få gånger under t.ex. en natt. Detta riktvärde är avsett som skydd mot bl.a. insomningssvårigheter, uppvaknande och eftereffekter av störd sömn. Maximalt buller om 35 dB(A) bedöms som risk för sanitär olägenhet om störningen överskrider riktvärdet vid ofta återkommande tillfällen. Detta riktvärde används för bedömning om en upplevd, subjektiv, störning i vissa fall kan bedömas som risk för sanitär olägenhet. Störningen bör vara ofta förekommande för att bedömas som risk för sanitär olägenhet.

Nuvarande bullersituation

Såvitt gäller bullersituationen utomhus innebär det överklagade beslutet att miljö- och hälsoskyddsnämnden accepterar att bullerisolerande åtgärder endast behöver vidtas där ljudnivåerna utomhus överstiger 60 dB(A) ekvivalent nivå, ett samtidigt accepterande av att denna ljudnivå överskrides utomhus. Detta är en nivå som klart överskrider de riktvärden som ovan refererats från Naturvårdsverkets allmänna råd från 1978. Av handlingarna i ärendet framgår att bullernivåerna vad avser ekvivalent nivå, kontinuerligt buller, där klagandena bor kan uppgå till närmare 65 dB(A). Miljö- och

hälsoskyddsnämnden uttalar att områdets karaktär utgör skäl för att undantag från tillämpliga riktvärden avseende utomhusmiljös skall medges.

Vad gäller ljudnivåerna inomhus framgår i ärendet bl.a. följande. Bland handlingarna i ärendet finns ett protokoll upprättat efter ljudnivåmätningar genomförda hemma hos Junger och Hultgren den 16 juni 1998, dvs. innan några bullerreducerande åtgärder hade vidtagits i bostaden. Av mätningarna framgår att tio "passager" med anläggningen Fritt fall föranledde maximala ljudnivåer om 46-49 dB(A) i Jungers vardagsrum. Under en pågående konsert uppgick den ekvivalenta nivån till 51 dB(A) i samma rum. Bland handlingarna i ärendet finns också ett protokoll upprättat efter en ljudnivåmätning som har genomförts efter vidtagna bullerreducerande åtgärder som visar att den ekvivalenta nivån under tivolits drift numera underskrider 30 dB(A). Vidtagna åtgärder medför således att ljudnivåerna inomhus numera underskrider Socialstyrelsens riktvärden vad avser ekvivalent nivå. Länsstyrelsen bedömer att vidtagna åtgärder också medför att ljudnivån numera underskrider den högre maximala ljudnivån avseende inomhusmiljön (45 dBA), förutsatt att fönstren är stängda och att ingen konsert pågår. Länsstyrelsen bedömer samtidigt att åtgärderna inte kan förhindra att maximala nivåer överskridande 35 dB(A) uppstår.

Prövning om ytterligare åtgärder erfordras

Fråga är således om vidtagna åtgärder är tillräckliga eller om det skall ställas ytterligare krav på reduktion av bullret från Gröna Lund.

Av 2 kap. 7 § MB framgår att kraven på hänsyn enligt 2 kap. 2-6 §§ MB gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning skall särskilt beaktas nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

Klagandena har yrkat att åtgärder måste vidtas så att utomhusnivåerna motsvarar vad som framgår av Naturvårdsverkets allmänna råd. Länsstyrelsen konstaterar att bullersituationen vid Gröna Lund till stor del har sin förklaring i att det finns ett antal åkattraktioner inom Gröna Lund som är så höga att det inte går att skärma av det buller dessa alstrar mot omgivningen. Dessa attraktioner, såsom Fritt Fall och Katapulten samt Berg- och dalbanan, medför genom sina konstruktioner och den fart de framförs med, dels ett mekaniskt buller och dels också skrik från de åkande. Att reducera bullret från dessa attraktioner är svårt. Teknisk utveckling kan medföra någon reduktion i det mekaniska bullret. Redan vidtagna åtgärder på Berg- och dalbanan samt Fritt fall visar att det finns viss möjlighet till reduktion av det mekaniska bullret. När det gäller det buller som avges från passagerarna är dock någon reduktion knappast att vänta, dessa höga attraktioners syfte är ofta just att vara så spännande, eller skrämmande, att många av passagerarna under färd skriker. En för omgivningen påtaglig reduktion i ljudnivåerna utomhus, ner till de värden som klagandena yrkar, skulle enligt Länsstyrelsens bedömning fordra en påtaglig inskränkning av användandet, alternativt stängning, av åkattrak-

tioner av detta slag. Utöver nämnda åkattraktioner bidrar också de återkommande konserterna inom Gröna Lund till höga ljudnivåer för omgivningen.

Av utredningen i ärendet framgår att det fanns 28 olika åkattraktioner inom Gröna Lund under säsongen 2002. Av dessa alstrar ett fåtal genom sin höjd ett buller som inte kan skärmis av mot de som bor i anslutning till tivolit. Dessa anläggningar står för en betydande del av Gröna Lunds intäkter. Av handlingar tillsända Länsstyrelsen från AB Gröna Lunds Tivoli framgår bl.a. att 1 036 574 personer åkte Berg- och dalbanan 2002. Av handlingarna framgår vidare bl.a. att tivolit har cirka 1 150 000 till 1 250 000 gäster årligen, att det sedan många år är ett bland allmänheten uppskattat tivoli, att det är en av de mest besökta attraktionerna i Stockholm och att cirka 750 personer arbetar inom tivolit under dess säsong, perioden slutet av april till början av september. Antalet årsanställda uppgick under 2002 till 234. Av handlingarna i ärendet framgår också att verksamheten vid Gröna Lund även medför stora ekonomiska fördelar för turistverksamheten i Stockholm som helhet. Verksamheten vid Gröna Lund har pågått i 120 år.

Vad gäller klagandens krav på en reduktion av ljudnivåerna utomhus till Naturvårdsverkets riktvärden finner Länsstyrelsen följande. Av ovanstående redogörelse framgår att klagandena omges av en ljudnivå utomhus som annars bara återfinns intill starkt trafikerade vägar, trafikleder eller järnvägar. Samtidigt framgår också att en reduktion av bullret ned till de nivåer som klagandena kräver skulle medföra betydande inskränkningar i driften vid AB Gröna Lunds Tivoli. Dessa åtgärder skulle inte bara drabba bolaget som sådant utan också, på grund av driftens karaktär som turistmagnet, många andra innefattande ett minskat antal arbetstillfällen och minskade skatteintäkter. Vid en jämförelse av hur bullerstörningar hanteras vid andra platser i samhället där en reduktion av ljudnivåerna utomhus skulle bli mycket kostsam finner Länsstyrelsen att Miljö- och hälsoskyddsnämnden gjort en riktig bedömning att resurser främst skall satsas på att få till stånd en god inomhusmiljö. Motsvarande bedömningar görs bl.a. när resurser satsas på att minska buller från trafikinfrastrukturen, se t.ex. prop. 1996/97: 53 s 43, Infrastrukturinriktning för framtida transporter. Av nämnda prop. framgår bl.a. att vid tillämpning av bullerriktvärden vid åtgärder i trafikinfrastrukturen bör hänsyn tas till vad som är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt. I de fall utomhusnivån inte kan reduceras till tillämpliga riktvärden utomhus bör inriktningen vara att inomhusvärdena inte överskrids. Det bör också noteras att de riktvärden som framgår av Socialstyrelsens allmänna råd, SOSFS 1996:7, just avser ljudnivåerna inomhus. Dessa råd är avsedda att ge vägledning om när ett samhällsbuller kan utgöra sanitär olägenhet enligt den tidigare hälsoskyddslagen. Uttrycket sanitär olägenhet har numera ersatts med uttrycket olägenhet för människors hälsa, som framgår av 9 kap. 3 § MB. Riktvärdena används fortfarande som en grund för bedömning när åtgärder av hälsoskäl måste vidtas för att förbättra en enskilds bostadssituation. När det gäller utomhusnivåer skall dock beaktas att det ankommer på AB Gröna Lunds Tivoli, såsom verksamhetsutövare, att, i enlighet med 2 kap.

3 § MB, använda bästa möjliga teknik. Den tekniska utvecklingen kan således innebära att kraven i framtiden i någon mån kan komma att höjas. Länsstyrelsen finner således, vid en prövning enligt 2 kap. 7 § MB, att klagandenas yrkanden om en reduktion av utomhusnivåerna av anförda skäl skall avslås

Av det anförda följer att klagandena måste få en god inomhusmiljö. Klagandena har yrkat att bullret inomhus måste reduceras ned till de riktvärden som framgår av Socialstyrelsens råd och riktlinjer. Som framgått av tidigare redogörelse för bullersituationen inomhus har vidtagna åtgärder inneburit att den ekvivalenta nivån under tivolits drift numera underskrider 30 dB(A) och att de maximala nivåerna underskrider 45 dB(A). Länsstyrelsen bedömer vidare att vidtagna bullerreducerande åtgärder medför att riktvärdet 35 dB(A) avseende maximal nivå inomhus inte underskrides. Länsstyrelsen kan vidare konstatera att den utredning som har föregått det överklagade beslutet inte berör frågan i vilken omfattning överskridanden av maximala nivåer om 35 dBA inomhus sker. Sådana överskridanden kan medföra olägenhet för människors hälsa om de är frekvent förekommande. Någon vägning av om ytterligare åtgärder i denna del erfordras går inte heller att göra enligt 2 kap. 7 § MB om det inte finns någon kunskap om problemets omfattning. Med delvis bifall till överklagandet återförvisas därför ärendet till Miljö- och hälsoskyddsnämnden för utredning i denna del och ställningstagande till vilka åtgärder som utredningsresultatet föranleder

Övriga frågor

Klagandena har också invänt att en rimlig boendemiljö sommartid fordrar att fönstren kan vara öppna, någon tillfredsställande ventilation kan annars inte erhållas. Länsstyrelsen finner dock med hänsyn till de höga ljudnivåer som råder utomhus att kraven på en tillfredsställande ljudmiljö inomhus måste gälla med stängda fönster. En sådan miljö är ur bullersynpunkt omöjlig att uppnå med öppna fönster. Länsstyrelsen finner därför till följd av detta att ventilationen i bostäderna måste anordnas så att god boendemiljö kan uppehållas med stängda fönster. Länsstyrelsen kan notera att Miljö- och hälsoskyddsnämnden, genom ett beslut den 14 mars 2003, har förelagt AB Gröna Lund att tillse att en fungerande ventilation erhålls Fribergs samt i Jungers och Hultgrens bostad. Av den utredning som föregått nämndens beslut i detta ärende framgår att det går att tillgodose kravet på en fungerande ventilation med en bibehållen ljudreduktion. Fredrik Annby har anfört att de bullerreducerande åtgärder som har vidtagits har medfört att ventilationen också i hans bostad har försämrats i sådan omfattning att den inte kan godkännas. Av handlingarna i ärendet framgår att också bullerreducerande åtgärder har vidtagits i hans bostad på samma sätt som i Fribergs och Jungers samt Hultgrens bostäder. Länsstyrelsen finner därmed att överklagandet skall bifallas i denna del och återförvisar ärendet i denna del. Jungers och Hultgrens yrkande om att AB Gröna Lund skall föreläggas att vidta åtgärder för att återställa adekvat ventilation i de bostäder där fönsterisolering har utförts skall med anledning

av den prövning som skett av deras överklaganden över nämndens beslut den 14 mars 2003 avslås.

Klagandena har vidare invänt att konserterverksamheten måste regleras. När konserterna pågår överskrids nämnda riktvärden också inomhus med stängda fönster. Vad gäller konserterna så begränsas de vare sig till antal eller tidpunkt av det överklagande beslutet. Någon bindande inskränkning sker inte heller genom något annat av Miljö- och hälsoskyddsnämnden utfärdat beslut. Konserterna, och övrig verksamhet inom Gröna Lund, regleras dock i det tillstånd som AB Gröna Lunds Tivoli årligen erhåller, enligt ordningslagen (1993:1617), från Polismyndigheten för tivolits anordnande. Verksamheten fordrar tillstånd enligt denna lag då det av 2 kap. 4 § ordningslagen framgår att allmänna sammankomster och offentliga tillställningar inte utan tillstånd får anordnas på offentliga platser. Den verksamhet som AB Gröna Lunds Tivoli bedriver innefattar nämligen både allmän sammankomst och offentlig tillställning. Av 2 kap. 1 § ordningslagen framgår att med allmän sammankomst avses bl.a. konserter och andra sammankomster för att framföra konstnärligt verk. Av 2 kap. 3 § ordningslagen framgår att med offentlig tillställning avses bl.a. tivolinöjen. Vid utfärdande av tillstånd får Polismyndigheten, enligt 2 kap. 16 § ordningslagen, meddela de villkor som behövs för att upprätt hålla ordning och säkerhet vid sammankomsten. Villkoren får inte medföra att anordnaren belastas med onödiga kostnader eller att möjligheten att hålla sammankomsten eller tillställningen onödigtvis försvåras på något annat sätt. Vad gäller möjligheterna att lagligen inskränka konsertverksamheten framgår av 2 kap. 10 § ordningslagen att tillstånd till en allmän sammankomst får vägras endast om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid sammankomsten eller, som en direkt följd av den, i dess omedelbara omgivning eller med hänsyn till trafiken eller för att motverka epidemi. Av kommentaren till ordningslagen, Person m.fl., framgår att bestämmelsen kan åberopas för att förhindra en konsert om ljudnivån från konserten kan förväntas medföra påtagliga störningar för omkringboende. Under Polisens beredning av ärendet som föregår utfärdande av tillstånd enligt ordningslagen inhämtar Polismyndigheten bl.a. yttrande från Miljö- och hälsoskyddsnämnden. Av det yttrande från nämnden som föregått Polisens tillstånd för säsongen 2003 framgår att nämnden då sökt att göra en avvägning mellan det intresse AB Gröna Lunds Tivoli har att driva sin verksamhet och behovet av en god miljö för de omkringboende. Det tillstånd som har meddelats för säsongen 2003 innehåller bl.a. följande villkor som berör konsertverksamheten. Genom ljudnivåmätningar skall säkerställas att ljudnivån på publikplats vid konserterna och dansverksamheten inte överstiger 100 dB(A) som ekvivalent nivå och 115 dB(A) i maxvärde. Tillståndshavaren ansvarar för att ljudnivån från samtlig musikverksamhet regleras så att publiken eller kringboende inte utsätts för olägenhet. Villkor som angivits i bilaga från Miljö- och hälsoskyddsnämnden skall följas. Nämndens yttrande den 1 april 2003 till polismyndigheten innehåller i konkret hänseende en begränsning av öppethållandet. Därutöver anges att nämnden beslutade att "i huvudsak godkänna förvaltningens utlåtande". Till grund för nämndens yttrande låg ett tjänsteutlåtande från miljöförvaltningen daterat den 31 mars 2003. Detta

tjänsteutlåtande innehåller ett förslag till nämndens beslut under angivande av vissa villkor. Dessa villkor behandlar bl.a. konsertverksamheten vid Gröna Lund men även andra för omgivningen störande aktiviteter. Länsstyrelsen kan för sin del inte förstå vilka delar av miljöförvaltningens tjänsteutlåtande som ingår i nämndens huvudsakliga godkännande och vilka delar som inte innefattas i detta godkännande. Detta innebär att en tolkning från AB Gröna Lunds Tivoli i dessa delar blir svår att ifrågasätta. Den ordning som tillämpas innebär dock att Miljö- och hälsoskyddsnämnden, i den omfattning Polismyndigheten beaktar nämndens synpunkter, kan påverka omfattningen av konsertverksamheten inom Gröna Lund vad gäller såväl antal som tidpunkter. Härutöver har en viss reglering skett i det egenkontrollprogram som AB Gröna Lund upprättat för verksamheten. Av detta program framgår bl.a. att en särskild befattning inrättas inom företaget, parkansvarig, med uppgift bl.a. att tillse att konserter avslutas senast klockan 22.00.

Klart är att under pågående konsert överskrids gällande riktvärden. Vid en mätning som genomfördes innan några bullerreducerande åtgärder hade vidtagits uppmättes 51 dBA ekvivalent nivå i Jungers bostad. De bullerreducerande åtgärder som har vidtagits har medfört en reduktion om cirka 8 – 11 dBA. Även efter dessa åtgärder har vidtagits kan således ett överskridande av riktvärdet 30 dBA förväntas under pågående konsert. Fråga är då om detta kan accepteras eller om ytterligare åtgärder måste vidtas. Det överklagade beslutet omfattar inte konsertverksamheten. Den har reglerats på sätt som ovan framgår. Oberoende av ovan nämnda oklarheter i polismyndighetens tillstånd för säsongen 2003 kan ifrågasättas om störningar av den omfattning som det handlar om skall lösas inom ramen för tillstånd enligt ordningslagen, när MB erbjuder en helt annan ram för prövningen. Länsstyrelsen finner, med hänsyn till att konserterna synes medföra ett överskridande av gällande riktvärden för buller, att en prövning av konsertverksamhetens påverkan för omgivningen enligt MB måste genomföras. Som skäl för detta kan bl.a. anföras att det av det överklagade beslutet framgår att Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömt att de ljudnivåer som uppnås efter vidtagna bullerreducerande åtgärder har vidtagits, ligger under Socialstyrelsens riktvärden så länge som fönstren är stängda och ingen konsert pågår. Samtidigt innehåller utredningen i ärendet inte någon kunskap om vilka ljudnivåer som numera föreligger inomhus under pågående konsert. Det går naturligtvis inte att föregripa vad resultatet av en prövning enligt MB blir. Men även om prövningen inte resulterar i ett föreläggande mot AB Gröna Lunds tivoli så finns det ett helt annat underlag för den tillståndsprövning enligt ordningslagen som fortfarande kommer att ske. Länsstyrelsen beslutar därför med delvis bifall till överklagandena att återförvisa det överklagade beslutet i denna del till Miljö- och hälsoskyddsnämnden för utredning och prövning.

Klagandena påtalar också vissa förhållanden som det överklagade beslutet inte direkt berör. Utanför tivolits öppettider pågår olika aktiviteter som de klagande upplever som störande, det synes handla om serviceaktiviteter för tivolits drift. Att dessa till stor del måste ske utanför tivolits öppettider är uppenbart. Länsstyrelsen finner vid en granskning av utredningen i ärendet

att det är oklart vilken omfattning och bullerpåverkan dessa åtgärder under tivolits stängningstid har. Det överklagade beslutet innehåller bl.a. ett föreläggande mot AB Gröna Lunds Tivoli att upprätta och inkomma med förslag till nytt egenkontrollprogram till Miljö- och hälsoskyddsnämnden som syftar till att säkerställa att olägenheter eller risk för olägenhet inte uppkommer för närboende. Den verksamhet som pågår under tivolits stängningstid är en självklar del i detta egenkontrollprogram. Såsom framgår av 26 kap. 19 § MB skall den som bedriver sådan verksamhet som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar. Den som bedriver sådan verksamhet skall också genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön. Om tillsynsmyndigheten begär det, i detta fall Miljö- och hälsoskyddsnämnden, föreligger en skyldighet för verksamhetsutövaren att lämna förslag till kontrollprogram eller förbättrande åtgärder till myndigheten. Generellt gäller vid tillämpning av MB att krav som ställs på verksamhetsutövare skiljer sig åt med hänsyn till verksamhetens art och omfattning. För en tillsynsmyndighet måste särskild betydelse för val av åtgärd tillmätas sannolikheten för att en viss verksamhet kan medföra olägenhet för människors hälsa. Länsstyrelsen finner att Miljö- och hälsoskyddsnämnden har gjort en riktig bedömning av risken för att serviceaktiviteterna skall medföra olägenhet för människors hälsa och att nämnden till följd av denna bedömning inte har reglerat dessa aktiviteter i någon särskild ordning. I detta sammanhang kan noteras att Miljö- och hälsoskyddsnämnden genom ett beslut den 28 januari och ett den 24 april 2003 lämnade klagomål som framförts mot AB Gröna Lunds serviceaktiviteter utan åtgärd. Båda besluten hade föregåtts av omfattande kontakter mellan klagandena, miljöförvaltning och AB Gröna Lund. Länsstyrelsen har idag avgjort de överklaganden som kommit in till myndigheten över Miljö- och hälsoskyddsnämndens bägge beslut. Länsstyrelsen finner att frågan om serviceaktiviteternas påverkan på omgivningen kan hanteras inom ramen för den egenkontroll som AB Gröna Lunds efter godkännande av Miljö- och hälsoskyddsnämnden skall utföra. Överklagandena skal därför i denna del avslås. Upplysningsvis kan nämnas att om en verksamhetsutövare inte inkommer med ett egenkontrollprogram till tillsynsmyndigheten, eller om det visar sig att egenkontrollen inte fungerar, kan tillsynsmyndigheten t.ex. utfärda ett föreläggande vid vite riktat mot verksamhetsutövaren i syfte att tvinga denne att vidta sådana åtgärder som i dessa fall erfordras.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas till Miljödomstolen vid Stockholms tingsrätt, se bilaga.

I ärendet har deltagit 1:e länsassessor Nils Strehlenert, beslutande, miljöhandläggare Anna Dominkovic och länsassessor Åke Drevenius, föredragande.

Nils Strehlenert

Åke Drevenius

Sändlista :

Ursula Junger och Tomas Hultgren
Lilla Allmänna gränd 15
115 21 STOCKHOLM

Fredrik Annby
Bergsgränd 6
115 21 STOCKHOLM

Bo Kärr och Birgitta Kärr
Alströmergata 32
112 47 STOCKHOLM

Solveig Friberg
Lilla Allmänna gränd 17
115 21 STOCKHOLM

AB Gröna Lund
Ombud : Tomas Underskog
Advokatfirman Åberg & Co
Box 16295
103 25 STOCKHOLM

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Stockholms kommun
Box 38024
100 64 Stockholm

HUR MAN ÖVERKLAGAR HOS
MILJÖDOMSTOLEN

VAR SKALL BESLUTET ÖVERKLAGAS	Länsstyrelsens beslut kan skriftligen överklagas hos Miljödomstolen.
HUR MAN UTFORMAR SITT ÖVERKLAGANDE M M	I skrivelsen skall Ni - tala om vilket beslut Ni överklagar, t.ex. genom att ange ärendets nummer (diarienumret) - redogöra för hur Ni anser att beslutet skall ändras Ni bör också redogöra för varför Ni anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt. Ni kan givetvis anlita ombud att sköta överklagandet åt Er. Behöver Ni veta mer om hur Ni skall gå till väga, så ring eller skriv till Länsstyrelsen.
ÖVRIGA HANDLINGAR	Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.
VAR INLÄMNAS ÖVERKLAGANDET	Er skrivelse skall inlämnas/skickas till Länsstyrelsen och inte till miljödomstolen.
TID FÖR ÖVERKLAGANDE	Länsstyrelsen måste ha fått Er skrivelse inom tre veckor från den dag Ni fick del av beslutet , annars kan Ert överklagande inte tas upp.
UNDERTECKNA ÖVERKLAGANDET	Er skrivelse skall undertecknas och namnteckningen förtydligas. Uppge också postadress och telefonnummer.